IN MEMORIAM ADRIAN NECULAU
(30 august 1938 – 21 decembrie 2012)

Corina Ilin[1]

Recunosc că îmi este extrem de dificil să scriu acest text. Am amânat mult dar am şi reflectat mult la ceea ce cu adevărat doresc să scriu despre Profesorul Adrian Neculau într-o revistă de psihologie a resurselor umane. Aleg să dau mărturie câteva aspecte considerate de mine definitorii pentru personalitatea profesorului Adrian Neculau: *realizări*, acele reuşite incontestabile dincolo de timp şi generaţii, *teme principale de interes, de studiu şi de cercetare,* cu speranţa că ele sunt inspiratoare pentru cei ce doresc să îi continue munca şi dedicarea, *caracteristici* personale, ceea ce îl făceau cu totul special, unic, în comunitatea academică românească, *crezuri*, rostite din ce în ce mai des şi mai apăsat în ultimii ani.

Lista realizărilor, parte deja a istoriei recente a psihologiei româneşti, este mult prea lungă pentru spaţiul publicistic de faţă, prezentarea mea fiind o selecţie subiectivă, elaborată cu dorinţa de a sublinia activitatea profesorului Adrian Neculau în domeniul psihologiei muncii şi conducerii. Adrian Neculau este cunoscut ca numărul 1 în psihologia socială din România dar nu aş dori să uităm că începuturile carierei sale de cercetător au legătură cu laboratorul de psihologie experimentală din CFR, Iaşi, iar teza sa de doctorat este o lucrare fundamentală pentru domeniul psihologiei grupurilor de muncă. Pentru a contura portretul său profesional voi aduce în atenţie o parte a *temelor principale de interes, de studiu şi de cercetare* ale profesorului Adrian Neculau, din ultimii ani. Cu gândul la cei ce sunt cititori ai acestei reviste dar nu au avut bucuria întâlnirii personale şi ocazia să lucreze direct cu profesorul Adrian Neculau, voi scrie câteva rânduri despre *cum a fost* ca om, profesor şi mentor, domnul Profesor. Sunt persoane mult mai îndreptăţite decât mine, să vorbească despre *crezurile* de-o viaţă ale profesorului Adrian Neculau. Mă gândesc, în primul rând, la familia sa şi la prietenul său drag, profesorul Septimiu Chelcea, la colaboratorii direcţi din Iaşi şi de pretutindeni. Sper că îmi vor ierta îndrăzneala, şi îi asigur că scriu cu inima deschisă dar mai ales având convingerea că nu putem scăpa în uitare preţioasa moştenire profesională şi spirituală lăsată de profesorul Neculau.

În 2003 profesorul Neculau s-a pensionat, oficial. Colegii de la Catedra de Psihologie din Universitatea „Al. Ioan Cuza" din Iaşi au avut inspiraţia de a pregăti un volum *In honorem* Adrian Neculau, numit *proiect de inimă şi onoare*. Îmi amintesc că protestasem atunci, cei drept, mut şi surd: de ce un volum acum când domnul profesor Adrian Neculau are *doar* 65 de ani şi tocmai pentru că se pensionează devine liber să ne bucure cu prezenţa şi rezultatele muncii sale cel puţin 20 – 25 de ani de acum încolo? Am convingerea că nu doar eu credeam că aşa se va întâmpla, iar dispariţia fulgerătoare din 21 decembrie 2012 a întrecut orice închipuire, ne-a lăsat pe toţi împietriţi în uimire, supărare, tristeţe şi neputinţă. Suntem în doliu.

Cartea *Psihologia socială şi Noua Europă. In honorem Adrian Neculau (Editura Polirom, Iaşi, 2003)* are acum o cu totul altă semnificaţie şi valoare. C*um a fost* ca om şi mentor, domnul Profesor Adrian Neculau? Găsim aici câteva răspunsuri memorabile:

Serge Moscovici: *Revenirea României în viaţa mea are un nume şi un chip: Adrian Neculau": „L' optimisme est une qualite formidable, voila ce que fut ma pensee lorsque je rencontrai Adrian Neculau pour la premiere fois".*

Andrei Cosmovici – „*un ctitor*: *Aportul domnului Adrian Neculau este unul fundamental şi e similar cu ceea ce a făcut Florian Ştefănescu Goangă pentru psihologii de la Cluj în deceniile trei şi patru ale secolului trecut".*

Tatiana Slama Cazacu – „*Omagiul omeniei tradiţionale româneşti: Mulţumesc, domnule Adrian Neculau, că m-ai făcut să întâlnesc Omenia!".*

Profesorul Teodor Cozma ne ajută să înţelegem legătura dintre profesorul Neculau şi trecutul său. A făcut parte din generaţia ce a

[1] Universitatea de Vest, Timişoara
Adresa de corespondenţă: cilin@socio.uvt.ro

creat punţi între două lumi şi a făcut posibilă supravieţuirea psihologiei în timpuri de răstrişte: „*Ştiu prea bine că lecţia cea mai importantă pe care ne-o puteau transmite (dascălii noştri, n.a.) era aceea a demnităţii şi au făcut-o în chip magistral, întâi de toate, prin modelul de viaţă intelectuală şi morală pe care ni l-au oferit de-a lungul atâtor ani. Profesorul Adrian Neculau şi-a însuşit cu conştiinciozitate această lecţie şi a pus-o în practică încă din anii studenţiei, apoi ca profesor, psiholog, cercetător şi cadru didactic universitar. Acest crez profund l-a însoţit mereu şi l-a ajutat să-şi păstreze optimismul în situaţiile cele mai dificile. Profesorul Adrian Neculau rămâne un model prin două dimensiuni ce se completează în cel mai fericit mod posibil: căutarea de noi orizonturi, de oameni, de valori noi, prin care exprimă încrederea lucidă în viitor şi întoarcerea permanentă la tradiţii, îndeosebi la cele pe care, în mod abuziv, memoria tinde să le treacă în uitare. Strădania de căutare şi recuperare a memoriei pierdute a disciplinelor noastre este o lecţie pe care profesorul Neculau o lasă moştenire generaţiilor ce le-au format şi mai ales, tinerei echipe de cercetători în care, de mai bine de un deceniu, investeşte cunoaştre şi încredere”.*

Dar unde şi cum a început totul?

Adrian Neculau s-a născut în 1938 în localitatea Ungureni, judeţul Botoşani, România. Studiile universitare şi le-a făcut la Iaşi, obţinând licenţa în pedagogie în 1962, sub îndrumarea academicianului Ştefan Bârsănescu. În 1974 obţine doctoratul în psihologie sub coordonarea academicianului Vasile Pavelcu cu teza *Liderii în dinamica grupurilor*. Timp de un an predă la un gimnaziu din Chişinău Criş după care se întoarce la Iaşi, unde şase ani este psiholog practician la laboratorul de psihologie experimentală al CFR-ului. În 1969 devine asistent la Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iaşi. Cariera academică l-a consacrat definitiv, profesorul Neculau transformând şi înnobilând prin prezenţa şi prestanţa sa mediul universitar ieşean, indiferent de ipostaza prin care l-a slujit: asistent, lector, conferenţiar, profesor, conducător de doctorat, şef de catedră, prorector. Ceea ce a reuşit să realizeze profesorul Adrian Neculau la Universitatea din Iaşi, dar nu *doar pentru Iaşi* este remarcabil. A scris despre aceste metamorfoze, în prefaţa uneia din cărţile sale[1]: „Schimbarea din 1989 a găsit Universitatea într-o situaţie dezastruoasă: se diminuase drastic numărul studenţilor, nu se mai făcuseră nici un fel de investiţii, corpul profesoral era izolat şi demoralizat, atmosfera de apatie şi sentimentul de neputinţă dominau câmpul universitar, situaţia psihologiei fiind încă şi mai dramatică, în Universitate rămăseseră doar câţiva profesori care predau psihologie şcolară la diverse facultăţi. Media de vârstă a corpului profesoral era mult peste cinzeci de ani. Nu exista un laborator de psihologie, nu mai aveam decât doar câteva mese şi scaune şchioape. Cei care ne vizitau, se vedea după expresia feţei lor, erau înspăimântaţi de starea de înapoiere în care ne găseam. Pierdusem o jumătate de veac”.

În aceste condiţii, profesorul Neculau a reînceput formarea noilor generaţii de psihologi. Redresarea n-a durat însă decât câţiva ani, investiţia de încredere în tinerii săi colegi dând roade foarte rapid. Toţi cei care au intrat în corpul profesoral, după 1995, făcuseră stagii în laboratoare de psihologie din Europa sau America, se familiarizaseră cu climatul de acolo, au început să se facă cunoscuţi. S-au câştigat programe internaţionale, proiecte de cercetare finanţate de Banca Mondială, s-au înfiinţat trei laboratoare de cercetare. „Bazei cu utilizatori multipli”, de la Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iaşi, singura din România în ştiinţe sociale, i s-a conferit Diploma CNCSIS pentru “Centru de Excelenţă”. Concomitent s-a întemeiat revista, a demarat programul de traduceri şi de publicaţii a unor studii autohtone la Editura Polirom, s-au organizat workshopuri internaţionale, dar, cel mai important, s-a dobândit *conştiinţa excelenţei*. Poate din interior nu s-a perceput amploarea schimbării, cei de la distanţă au înţeles-o pe deplin.

A venit vremea realizărilor. *„Poate că cel mai important lucru pe care l-am realizat să conexez cercetarea psihosociologică românească la câmpul de cercetare european, să-i ajut pe mulţi tineri să iasă în lume şi să devină nume cunoscute, să iniţiez o construcţie instituţională, în care să îi implic pe toţi cei dispuşi să se angajeze”. (*Din dialogul cu Mihai Dinu Gheorghiu, 2003). La rândul său, profesorul Mihai Dinu Gheorghiu, apreciază: *„Ceea ce mi se pare mie semnificativ pentru intinerarul profesorului Adrian Neculau este capacitatea de a coverti ştiinţa socială a relaţiei în practica relaţiei sociale. Este pentru mine un semn de înaltă profesionalitate, de vocaţie şi de etică profesională.*

[1] *Noi si Europa* (coordonator şi autor, prefaţa), Iaşi, Editura Polirom, 2002

Doresc să amintesc doar *câteva momente editoriale* pe care le apreciez ca fiind esenţiale pentru profilul profesional al profesorului Adrian Neculau.

Volumul *Liderii în dinamica grupului,* apărut în Bucureşti, la Editura Ştiinţifică, în 1977 l-a făcut cunoscut şi respectat în lumea academică pe Adrian Neculau. Puţini sunt cei care se pot mândri cu publicaţii, în timpul regimului totalitar, de standard european, tema şi abordarea fiind de stringentă actualitate ştiinţifică şi în acord cu ceea ce se realiza pretudindeni în lume la acea vreme. În interviul cu Septimiu Chelcea din 2003, chiar este amintită reacţia profesorului Ion Radu... „*cum de te-au lăsat să publici aşa ceva!*?".

Prefaţa-manifest a lui Serge Moscovici, numele şi prestigiul tuturor celor care se reunesc în volumul *Psihologia socială. Aspecte contemporane,* dovedesc că profesorul Adrian Neculau a fost dispus să-şi pună întreaga energie, timpul şi devotamentul său în slujba proiectul de reconstrucţie a psihologiei sociale româneşti. Semnul dat comunităţii ştiinţifice a fost foarte clar şi astăzi constatăm, cât de rodnic şi încununat de succes a fost acest ambiţios, dificil şi temerar proiect.

Aşa cum observa Pierre de Visscher, *nimic nu este câştigat pentru totdeauna şi tot ceea ce se uită trebuie să fie reamintit*, de aceea impresionantul volum *Dinamica grupului. Texte de bază* (2001) este, cred, una din cele mai valoroase publicaţii de specialitate din România contemporană. Paradoxal, în această antologie, texte scrise în franceză şi engleză sunt publicate în limba română, fără să fie editate în această formă şi în celelalte două limbi. Cu acest volum s-a reparat una din marile nedreptăţi ce a destabilizat psihologia socială. În consecinţă, avem acum acces la texte fundamentale, clasice sau recente şi privilegiul găsirii propriei grile de lectură a domeniului.

O semnificaţie cu totul aparte a avut pentru profesorul Adrian Neculau, *Manualul de psihologie socială* publicat în 2004 şi reeditat, la editura Polirom. Sigur, avem primul manual autentic de psihologie socială publicat în România post-totalitară dar şi o lecţie de ţinut minte: ceea ce poate părea un lucru simplu, poate fi de fapt un proiect extrem de complicat. În concepţia profesorului Neculau un manual încheie un ciclu, nu îl deschide. Astfel, manualul de faţă include alături de teorii şi paradigme cunoscute, rezultatele propriilor cercetări, sintetizând munca de ani a unei echipe ajunsă la deplină maturitate.

Pentru istoria recentă a ştiinţei noastre, s-a recuperat a parte din memoria ei pierdută: proiectul început prin publicarea în 1999 a volumului *Memoria pierdută* s-a continuat prin interviurile lui Adrian Neculau cu Serge Moscovici. Volumul *Memoria pierdută*, Editura Polirom, 1999 a fost premiat de Uniunea Autorilor din România iar volumul de interviuri *Urmele timpului. Serge Moscovici în dialog cu Adrian Neculau*, din 2002 s-a epuizat de mult din librării!

Profesorul Neculau nu ascundea faptul că „*tot ce fac în ultimul timp este îndreptat spre descifrarea mecanismelor inoculării. Cred că, trăind într-un context, însuşindu-ţi anumite scheme cognitive şi practicând un anumit limbaj, ajungi cu vremea să te identifici. Puţini doar, cei care au exersat mult al doilea tip de discurs în sfera privată, şi-au păstrat gândirea liberă. Sper că fac parte dintre aceştia. (*Adrian Neculau într-o convorbire cu Septimiu Chelcea, 2003).

Ajung astfel la cel de-al doilea aspect pe care îl consider definitoriu pentru personalitatea profesorului Neculau, temele sale de cercetare din ultimii zece ani: *studierea realităţii româneşti*.

Viaţa cotidiană în comunism (2004), volum coordonat de profesorul Neculau la care colaborează nume importante ale vieţii culturale româneşti, face de înţeles, explicabil chiar dacă nu mai puţin trist şi teribil, spun cei de la Editura Polirom, ceea ce s-a întâmplat în viaţa de zi cu zi în perioada dictaturii comuniste din România. Această lucrare reprezentativă pentru preocupările de cercetare şi studiu ale profesorului Neculau a fost publicată în Franţa în 2008, *La vie quotidienne en Roumanie sous le communisme*.

În 2011, cartea *Psihologia servituţilor voluntare*, reuneşte texte ce analizează o serie de fenomene caracteristice societăţii româneşti actuale. Pe lângă situaţia satelor, definirea identităţii naţionale sau locale şi rolul instituţiilor de învăţământ sau al instituţiilor statului sunt prezentate portrete ale unor personalităţi culturale, dar şi dosarele de urmărire ale unor psihologi autohtoni aflate în arhivele CNSAS: „*Mi se pare total nedemn să tratezi anormalitatea ca pe ceva normal. Găsesc acestei atitudini două explicaţii: sau sunt cercetători terminaţi, incapabili să mai identifice fenomene sociale reale din context, sau sunt nişte*

duplicitari, marcaţi de jocul prelungit, în imposibilitate să îşi mai revină”. *(*Adrian Neculau într-o convorbire cu Septimiu Chelcea, 2003).

Cu multă eleganţă şi consecvenţă, profesorul Adrian Neculau îşi continua lecţia de demnitate începută în tinereţe şi, la apus, când devenise liber de servituţi administrative, ne surprinde, ne uimeşte şi ne încântă - se afundă cu interes şi energie ce părea inepuizabilă să cerceteze arhivele CNSAS şi lansează în lumea cercetătorilor din România o temă pe cât de terifiantă pe atât de delicată, *psihologii români din închisorile comuniste*. Până la capăt profesorul Neculau a lucrat mult şi disciplinat, „am lucrat mai mult de 10 ore pe zi, tot citesc 4, 5 ore pe zi şi uneori stau la calculator câte 6 ore pe zi ...cât o să mai rezistăm?” *(*Adrian Neculau într-o convorbire cu Septimiu Chelcea, 2003).

În ultima vreme profesorul Neculau glumea mereu când îl întâlneam spunând celor din jur, afectuos şi ironic, *aţi venit la întâlnirea cu istoria!* A fost un privilegiu, un dar unic, întânirea cu profesorul Adrian Neculau dar a venit dureros de repede timpul ca ceea ce am primit să dăm mai departe.